

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

№ 46 (686), грудень, 2010/видається з 1 вересня 1996 року 4 рази на місяць

ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ УКРАЇНИ

ПРОГРАМА КУРСУ ЗА ВИБОРОМ ДЛЯ 10—11 КЛАСІВ
СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист від 12.03.10 № 1/11-1652)

Курс «Визначні постаті України» допоможе учневі краще зрозуміти й усвідомити проблеми української історії впродовж тисячоліття. М.Грушевський писав: «Уся надія в нас, вся сила в народі», — маючи на увазі українську еліту, яка кермує народом у його визвольних змаганнях за кращу долю. Народ є рушійною силою історичного процесу, але на чолі його стоять провідники — князі, церковні ієрархи, земельні володарі, козацька старшина, вчені, письменники, представники інтелігенції. Ознайомившись із думками й помислами тих осіб, які визначали українську політику в різні епохи, учень зможе краще збагнути й досягнути перелік історичних подій, причини наших перемог і поразок.

Українську історію від IX до XX ст. уособлюють 34 історичні постаті: 17 припадає на середньовіччя і ранньомодерну добу — до кінця XVIII ст., 17 — на XIX—середину XX ст. Наголос зроблено передусім на добі кінця XIX—початку XX ст., коли, власне, викристалізувалася модерна українська національна ідея, сформувався новий тип політичного українця, розпочався новітній національно-визвольний рух, який привів до Української революції 1917—1920 рр. і постання нової української державності. Серед обраних діячів — не лише ті, що уособлюють національний табір, а й яскраві представники тих політичних течій, які в своїй громадсько-політичній діяльності орієнтувалися на Росію або Польщу.

План ознайомлення з історичними посталями побудовано за єдиним принципом, тобто йдеться про місце кожної особи в подіях певної іс-

торичної епохи, її внесок у культурне й громадське життя України під політичним кутом зору.

10 КЛАС (34 год)

**Володимир Великий — правитель
ранньоукраїнської князівської держави**

Норманська еліта і слов'янська людність. Київська феодальна імперія. Християнство як ключовий чинник зміцнення держави. Україна-Русь між варязькою північчю і візантійським півднем, римською Європою й кочовим сходом: етнополітичний чинник держави св. Володимира. Міста як осердя князівської адміністрації й культури.

Ярослав Мудрий та його зовнішньополітична діяльність, спрямована на зростання авторитету Київської Русі в тогочасному світі

Освіта й культура як чинник державного самоствердження. Київ — другий Константинополь, «град Божий на землі»: духовні символи держави. Ярослав Мудрий та європейські князівсько-королівські династії: міжнародний контекст ранньоукраїнської держави.

Феодосій Печерський і формування давньоукраїнської духовності

Монастирське життя як світоч християнської духовності. Від князівських «отчих» монастирів до «общезительських» обителів. Засновник Києво-Печерської лаври. Вибудування нової моральної домінанти: ченець і князь. Участь св. Феодосія у світському житті держави. Князівські усобиці і позиція печерського чернецтва. Антоній і Феодосій печерські: становлення української ментальності XIV—XVIII ст.

Князь Данило — творець Галицько-Волинської держави

У НОМЕРІ

МІЖНАРОДНІ
ВІДНОСИНИ У ДРУГІЙ
ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ
Програма курсу
за вибором.
11 клас

с. 5

ВИДАТНІ ПОСТАТІ
УКРАЇНИ
СЕРЕДИНИ XVI—
XVIII СТОЛІТТЯ
Програма
допрофільного курсу.
8 клас

с. 11

У НАСТУПНОМУ
НОМЕРІ

ІСТОРІЯ
ПОВСЯКДЕННОСТІ.
XIX—XX СТ.

**ВСЕУКРАЇНСЬКІ ГАЗЕТИ
ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ**

40141	Історія України
22058	Історія України. Пільгова передплата на 6 і 12 місяців
91471	Історія України. Правознавство + Суспільні дисципліни (4-й номер місяця)
09894	Історія України. Бібліотека
91814	Історія України + Історія України. Бібліотека
01708	Історія України + Історія в школі
99833	Історія. Комплект книжок для вчителя
40343	Краєзнавство. Географія. Туризм
40142	Зарубіжна література
40140	Українська мова та література
35266	Комплект газет пільговий «Шкільний світ» + газета «Сучасна школа України»
99807	Комплект газет пільговий «Шкільний світ» + газета «English»
01699	Комплект пільговий «Шкільний світ. Бібліотека»

ПЕРЕДПЛАТИТИ НАШІ ГАЗЕТИ ВИ МОЖЕТЕ
в будь-якому відділенні зв'язку України

Газета «Історія України»

**Свідоцтво серія КВ № 4494
від 23 серпня 2000 року**

Головний редактор
Людмила ЧЕРКАСЬКА
Заступники головного редактора
Тетяна КАРПЕНКО,
Наталія ОТРОХ
Літературний редактор
Тетяна НЕБЕСНА
Коректор Мирослава КОРЕЦЬКА
Набір Світлани ГУРЕВИЧ
Комп'ютерна верстка
Ніни СМОЛКИ

Редакційна рада:
член-кореспондент НАН України
**В.М.ДАНИЛЕНКО,
Т.В.КОВТУНОВИЧ**
доктор історичних наук
С.В.КУЛЬЧИЦЬКИЙ
член-кореспондент НАН України
О.П.РЕСНТ
доктор історичних наук
В.Ф.СОЛДАТЕНКО
доктор історичних наук
О.А.УДОД

✉ Адреса для листування:
01014, м. Київ, вул. Тимірязєвська, 2;
Тел: (044) 286-34-48,
відділ продажу: (044) 284-24-50

☎ Довідка для передплатників
Тел: (044) 537-32-00

Довідка для авторів
Моб. тел: (067) 446-71-49

@ www.osvitaua.com
E-mail: history@1veresnya.com.ua

Засновник — Благодійна організація
«Благодійний фонд «Перше вересня»
Видавець — ФО-П Бондаренко Т.П.
© Благодійна організація «Благодійний фонд
«Перше вересня», 2010.

Всі права захищені. Будь-яке відтворення матеріалів
або фрагментів із них можливе лише за наявності
письмового дозволу Благодійної організації
«Благодійний фонд «Перше вересня»

Редакція може не поділяти точки зору автора.
Відповідають за достовірність фактів, цитат, власних назв,
географічних назв та інших відомостей автори публікацій.

Реклама відповідає за достовірність інформації,
що в рекламі, за зміст та відповідність реклами законодавству.
Претензії щодо публікації приймаються у письмовому вигляді
продовж 30 днів з часу виходу числа газети у світ

Об'єднання західних українських земель у першій половині XIII ст. в єдиній державі завдяки харизматичності князя Данила. Князювання Данила як боротьба одноосібного й колективного (олігархічного) начал українського державотворення. Між західною й східною духовністю: король Данило й римський престол. Данило — будівничий міст українських. Татарські болховські люди й відносини з Ордою.

Василь-Костянтин Острозький — видатний представник української аристократії, некоронований володар України-Русі

Українська еліта на службі Польської держави. У пошуку компромісу між Римом і Константинополем. Княжий рід Острозьких та Унія: між війною і культурою. Творець культурних осередків (Острозька академія, друкарня, меценат монастирів і церков). Між польським молодом і козацьким ковадлом. Запрограмованість вигасання української князівської еліти.

Петро Конашевич-Сагайдачний — перший козацький гетьман-політик

Від козацької вольності до державницької статечності. Викристалізування третьої сили: між польською і турецько-татарською потугами. Козацька сила й українська православна ідея. П.Сагайдачний і формування нового типу української людини: братські школи — колегії.

Петро Могила — творець помісної української церкви

У пошуках релігійного компромісу між православними й греко-католиками. Ідеолог київської ідеї українського Єрусалиму. Відновлювач церковної слави князівського Києва. Автор проекту українського консерватизму. Київський патріархат як протипоказання Україні та зросійщенню церкви.

Богдан Хмельницький — уособлення ідеї нової, козацької України

Речник старшинсько-козацької верстви. Дилема цивілізаційного вибору (Схід, Візантія чи Європа). Б.Хмельницький як організатор сателітного типу держави. Українсько-гетьманський монархізм Б.Хмельницького.

Юрій Немирич — яскравий представник шляхетсько-козацької еліти середини XVII ст. із виразно проєвропейським політичним спрямуванням

Соцініанство як засіб здобуття освіти. Реформація і протестантська ідеологія — курс Ю.Немирича та його однодумців на розірвання відносин з польською католицькою верхівкою. Шведський «потоп» Речі Посполитої та шведський вибір радикальної частини української маєткової шляхти. Союз Ю.Немирича — виразника інтересів спольщеної української шляхти — з козацькою старшинською верствою (козацько-шведська угода). Конфлікт аристократичної й демократичної концепцій «козацької нації».

«Сонце Руїни» Петро Дорошенко — найбільша постать ханського проєкту України

Продовжувач козацької державної традиції. П.Дорошенко як одна з іпостасей Б.Хмельницького. Протурецька політика: одна з аутентичних моделей козацької політики. Трикутник смерті: в лещатах Польщі, Криму й Росії. Росія — «східний» чинник Дорошенкового самостійництва.

Йосиф Нелюбович-Тукальський — православний митрополит, який першим освятив боротьбу за державну незалежність

Продовжувач справи київських митрополитів, орієнтований на обстоювання помісності української православної церкви. Симбіоз державної та церковної влади. Митрополит Й.Нелюбович-Тукальський і гетьман П.Дорошенко. Чигирин — митрополича столиця. Орієнтація на мусульманський Схід, аби не розчинитися в православній Московській патріархії. Життя церковної концепції Й.Нелюбовича-Тукальського після його смерті. Перенесення останків митрополита до Лубенського Мгарського монастиря.

Іван Мазепа — остання спроба відкритого виступу за сепарацію козацької держави від Росії

Кінець Руїни — накопичення сил та очікування слушної нагоди. І.Мазепа — продовжувач політики Б.Хмельницького. Плекання старшинської еліти як основи майбут-

ного аристократичного устрою. Культура і церква — важіль державного поступу. Об'єднання Лівобережної та Правобережної України: початок здійснення плану. Шведсько-український союз: нездійснена можливість, що мала шанси реалізуватися.

Пилип Орлик — будівничий всестанової України

Києво-Могилянська академія — «альма матер» козацької еліти. Конституція П.Орлика — перша спроба перетворення козацької держави на державу всієї української людності. Перша українська політична еміграція. П.Орлик — творець міжнародної opinii щодо української справи.

Кирило Розумовський — останній гетьман, один із перших автономістів Нового часу

Автономістичні спроби старшини зберегти рештки осібною козацького устрою й К.Розумовський. Ідея спадкового гетьманату Розумовських як усталена традиція українського монархізму. «Національні будови» Батурина і Глухова, спроба відкриття університету й академії наук — культурні засади автономізму другої половини XVIII ст. К.Розумовський і Г.Теплов — недремне око російського централізму.

Василь Капніст — слобідський дідич-автономіст, яскравий виразник української справи кінця XVIII—початку XIX ст.

Пруська місія В.Капніста 1791 р. як продовження старої козацької практики шукання союзників проти найбільшого визискувача. В.Капніст — виразник настроїв українського слобідського панства. Російський письменник, але український патріот: чи є мова показником національної приналежності? В.Капніст у зв'язку з формуванням нового типу української інтелігенції XIX ст.: «за народженням — українець, росіянин — за політичним вибором».

Микола Гоголь — національний дуалізм української душі в XIX ст.

Між етнічним почуттям і державною приналежністю. Українець у собі, росіянин зовні. М.Максимович і М.Гоголь: плани професорства в Київському університеті й написання історії України. Літературна творчість М.Гоголя як погляд українця на російську дійсність. Вплив його творів на формування української свідомості другої половини XIX ст.

Григорій Полетика — перший теоретик української окремішності

Г.Полетика проти М.Ломоносова: освіта як основа національної справи. Г.Полетика — український депутат комісії «Уложения» 1766 р. Речник козацького автономізму. Г.Полетика — найвірогідніший автор «Історії Русів». «Історія Русів» та ідеологія федеративної Речі Посполитої.

11 КЛАС (34 год)

Пантелеймон Куліш — кирило-мефодіївець і перший консерватор

Чи зраджував П.Куліш український табір? Європеець серед українців, українець з-поміж європейців. «Антикозацькість» як прояв національного консерватизму. Спроби політизації української справи: праця П.Куліша над заснуванням українських журналів у Галичині.

Олександр Барвінський — галицький соборник і політичний українець

Москвофільство чи народовство? У пошуку засад українського націоналізму: батько «нової ери». Перший галицький соборник (О.Барвінський і Наддніпрянина). Західноукраїнський християнин-консерватор, речник польсько-української злагоди.

Олександр Кониський — пропагандист наддніпрянського самостійництва і традиціоналіст

«Шевченко 1860—1870 років». Будитель українського самостійництва. Один із творців новітнього українського міфу. Традиціоналізм проти революційного соціалізму.

Володимир Антонович — творець історіософських засад «нової України»

Громадсько-культурницький рух «хлопоманство» — крок від польськості до українства. Стара громада — лабораторія суспільно-політичної думки. Культурництво як варіант політичної діяльності. Плекання еліти замість революційної активності. Творець галицького П'ємонтю.

Михайло Драгоманов — соціаліст і конституціоналіст, радикалізатор суспільного життя

Перший український соціаліст. Торувальник європейського шляху України. Революційність і конституціоналізм замість еволюціонізму й культурництва. Федералізм і перебудова Російської імперії: «Вільні спілки» — проект майбутньої федеративної України.

Іван Франко — західноукраїнський мислитель і поступовець

Радикал і драгомановець — речник національного поступу. Москвофіли, народовці, радикали: свобода проти тоталітаризму. Один із фундаторів галицького націонал-демократизму. І.Франко та ідеї соціалізму й комунізму: шляхи ідейного зростання.

Євген Чикаленко — меценат національного руху. Гроші й революція

Перший націоналіст серед українських капіталістів. Гроші й національна справа. Перше щоденне українське видання — газета «Рада». Є.Чикаленко, праві та національний монархізм: полеміка з гетьманцями щодо майбутнього українського монарха.

Михайло Грушевський — ідеолог «нової України»: наука для політики

Національно-державницький напрям історіографії як ідеологія демократичного українського руху. «Народництво» і «державництво» — завдання мінімум і максимум української політики в розбудові національних, наукових, культурних, політичних і громадських установ. М.Грушевський на чолі новоствореної держави.

Микола Василенко — українець у кадетах: від російства до українства

Кадетська партія — пристанище українських поступовців. Обласницька ідеологія кадетів — манівці національної політики. Права ідеологія й проросійська орієнтація. М.Василенко і гетьманська держава П.Скоропадського.

Володимир Вернадський в орбіті російського впливу: Україна як складова імперії

Українці російської культури. Українська культурна спадщина як частина імперської культури.

В.Вернадський — російський державний патріот. Науково-організаційна діяльність за часів Української Держави і перспективи національної науки.

Сергій Єфремов — лідер наддніпрянського народництва

Лідер літературного і політичного народництва. Біля джерел наддніпрянського політичного центрizmu (УРДП, УДП, ТУП). Політична публіцистика і С.Єфремов. Головний соціаліст-федераліст (1917—1921 рр.). Голова управи УАН проти більшовицької влади (20-ті рр. ХХ ст.).

Микола Міхновський — розмежувач українського політичного інтересу

Наддніпрянське самостійництво 90-х рр. ХІХ ст. і М.Міхновський. Брошура «Самостійна Україна», РУП і УНП. Самостійницька течія між двома революціями. М.Міхновський в Українській революції 1917—1920 рр.

Володимир Доманицький — літературознавець і кооператор

Нова генерація Старої громади. Видавництво «Вік» та інші періодичні видання в оновленні українського життя. Кооперативний рух — служіння селянству.

В'ячеслав Липинський — засновник ідеї української політичної нації

Українці польської культури в національній політиці наприкінці ХІХ—на початку ХХ ст. Від крайової ідеології й територіалізму до політичної нації. Засновник державницької школи в історіо-

графії та правоконсервативної політичної думки. Служіння Українській Державі й ідеології українського монархізму.

Андрій Жук — рупівець і перший політичний самостійник

Між національним і соціальним у партійному житті. РУП і УСДРП: реформізм та опортунізм. Група «Вільна Україна» — перша самостійницька організація. А.Жук і СВУ.

Симон Петлюра — соціал-демократ

Напряма українського соціал-демократизму і С.Петлюри. Ортодоксальний марксизм і позиція С.Петлюри. Російська орієнтація й українська справа під час Першої світової війни. Диктатор української революції на теренах Великої України.

Дмитро Донцов — виразник націоналістичних прагнень

Соціал-демократія і націоналізм: Д.Донцов до Першої світової війни. Поразка у визвольних змаганнях і гасло «Нація понад усе». Літературно-публіцистична діяльність у 1920—1930-х рр.: формування ідеології українського інтегрального націоналізму. ОУН і Д.Донцов: ідеологія націоналізму в розвитку.

Ігор ГИРИЧ, кандидат історичних наук,
завідувач відділу Інституту української археографії
і джерелознавства ім. М.Грушевського НАН
України

01708 — газета «Історія України»
+ журнал «Історія в школі»

Вартість передплати на 1 міс. — 28,59 грн

журнал
**ІСТОРІЯ
В ШКОЛІ**

У видавництва «Шкільний світ» з'явився власний сайт!

Дізнавайтеся про всі актуальні події з життя
видавництва за адресою

www.osvitaua.com ↖

Також на нашому сайті Ви можете
ознайомитися з асортиментом видань «Шкільного світу»
та дізнатися про те, як їх придбати.

Бажаємо Вам цікавого перегляду!

